

Душан Иванић¹
проф. емиритус
Филолошки факултет Универзитета у Београду

О ПРОЈЕКТУ ПОЕТИКА СРПСКОГ РЕАЛИЗМА

У студији се саопштавају подаци о раду пројекта „Поетика српског реализма” (покренут 2011. године, при Министарству просвете, науке и технолошког развоја РС, бр. 178025), ангажовању сарадника на изучавању српског реализма, те о општијим питањима историјске поетике ове епохе.

Кључне ријечи: пројекат, поетика, српски реализам

Оваквим насловом излагања руководилац пројекта хоће да неутралише извјесну опуштеност у постизању усредсређених резултата у петогодишњем (сад већ седмогодишњем) раду и да назначи отвореност за будућа истраживања.

Кад сам, 2010. године, образлагао план пројекта, означио сам, чини ми се, релевантне циљеве или истраживачка поља. Рачунајући на савремене методолошко-теоријске ставове о књижевности, издвојио сам систематизацију/изучавање поетичких *начела* исказаних током епохе, *поетику књижевних облика* (жанрова), *шеме* и *мо-*

¹ dusan.div@gmail.com

*ш*иве у контексту поетике, *сш*ил као чинилац књижевне еволуције и жанровског диференцирања, *аксиолошке норм*е, те *компаративне аспекти*е и *поетику* појединих *писаца*; подразумејевала су се и друга истраживачка подручја, нпр. *мотивација*, *функција*, *перспектива*, *лик/ш*ић, *ш*ићови или *модел*и реализма. Поетика, и кад је усредсређена на одређени период, или не трпи уске методолошке и теоријске границе или пак поставља у такве границе своја истраживања и уопштавања.

Међутим, чим хоћемо неку епоху да представимо као хомогену, рецимо српски реализам од 60-их година до краја 19. вијека, видимо колико је то сложен механизам различитих брзина зупчаника под утицјем различитих погонских сила (да узмемо ову лијепу слику Јурија Лотмана). Прије свега, српска књижевност је мултицентрична, везана књижевним животом за Београд, Нови Сад, Беч, Будим, Загреб, Дубровник, потом Сарајево, Мостар, Цетиње...Тиме је она и мултирегионална, тематски, стилски. Једни су писци под утицајем вуковске линије, други још вуку трагове Доситејевог доба; трећи искоришћавају потенцијал дијалекатских разлика (Ниш, Врање, Далмација); четврти су под утицајем хрватске (и неке друге) филолошке и језичке традиције. Ако ништа друго, они су стилски различити, а сродни по општем одређењу да приповиједају о савременом свијету или оном што савременици памте. Велик дио те прозе могао би се назвати прозом сјећања, приповиједањем сјећања, свједочења. Отуда махом завршене приче, поред којих постепено расте и број прича које би се могле назвати изохроним (приповиједање тече о оном што се дешава).

Ако се гледа на стил, несумњива је његова журнализација, усменост (колоквијалност), политизација, сцијентификација. Што се тиче књижевних врста, доминира приповијетка, слика и роман, али се и драма (и комедија

и трагедија) усмјерава на просјечно-свакодневно и политичко-социјално (Нушић). Свако од ових подручја има посебна обиљежја. Уједначавају се и истовремено проширују облици излагања, те се, последице субјективизованог и ангажованог приповиједања умножава објективно приповиједање или приповиједања посредством уведеног лика. Врло је тешко, и уз услов превеликог упрошћавања, инсистирати на поетици периода као јединству. Услов је, ипак, да се препозна доминанта. У реализму је та доминанта несумњиво у самом називу за епоху, у њеној оријентацији на „схему света без бога”, на судбину (Ананке) и случајност као еквиваленте таквог поимања стварности (Рикер, 2010: 316, 317). Дарвинова учења су ушла у српску јавност већ 60-их година 19. вијека: изводећи свијет живота из подручја божје моћи, ова учења су постепено утицала и на однос према свакодневици и према „вјечним питањима” у свијету књижевне фикције.

1.

Ово је први интерни симпозијум на нашем пројекту, али се већина његових сарадника окупљала у више прилика око извјесних писаца епохе или око извјесних тема. Из таквих околности, осим посебних радова, проистекли су лични научни резултати сваког од сарадница и сарадника пројекта. По мом непрецизном рачуну, од тих резултата је (до данас, укључујући 2016. и 2017. годину) објављено око 20-ак, што зборника радова, што ауторских књига, везаних махом за српску приповједачку прозу, њене теме и мотиве, реалистичку традицију у српској књижевности, те за лирику и за компаративне оквире књижевних дјела епохе реализма. Аутори прилога у зборницима радова о Љ. П. Ненадовићу, Л. Лазаревићу, В. Ђорђевићу (изи-

шао је и зборник радова о Глишићу) највећим дијелом су сарадници пројекта.² У оквирима пројекта годишње је објављивано око 50-60 радова (студија, приказа, књига), те рачунамо да је у петогодишњем периоду (сада прелази у осмогодишњи) објављено око 300 јединица (књига, студија, чланака, критика). Уз ово су готово сви чланови пројекта учествовали на националним и међународним симпозијумима, на уређивању научних публикација (часописа, издавачких кућа, едиција, књига) и на другим научним пословима.

Главне области проучавања обухватиле су поетику жанра (роман, мемоарско-аутобиографска проза, лирика, приповијетка, слика/црта), с врло разгранатим методолошко-теоријским подлогама, међу којима се савременошћу и иновативношћу издваја когнитивна наратологија: откривају се неуочени аспекти реалистичких текстова и њихов нов интерпретативни потенцијал. Доста пажње заузели су поступци приповиједања, међу којима су фокализација, апелативне форме, наративни темпо, виртуелна претприповијест, виртуелни наратив.

² ПРИПОВЕДНА уметност Лазе К. Лазаревића : зборник радова / [уредник Милета Аћимовић Ивков]. – Шабац : Библиотека шабачка, 2011 (између осталих радови Д. Иванића, Д. Вукићевић, С. Милосављевић Милић); Др Лаза К. Лазаревић – живот и дело : [зборник радова научног скупа] / [уредници Радоје Чоловић, Брана Димитријевић]. – Београд : Српско лекарско друштво, 2012 (прилози Д. Иванића, С. Милосављевић Милић и Д. Вукићевић); НОВА читања Љубомира П. Ненадовића : зборник / уредник Душан Иванић. – Ваљево : Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“ (Између осталих, радови Д. Иванића, Д. Вукићевић, Г. Максимовића, С. Милосављевић Милић); ПОЕТИКА Милована Глишића : зборник радова / уредник Душан Иванић. – Ваљево : Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“, 2017 (Између осталих, радови Д. Иванића, Т. Поповић, М. Пантића, Г. Максимовића, Д. Вукићевић, С. Милосављевић Милић).

Извјестан круг радова је интердисциплинаран (еротологија, етнографија, имагологија), или је у подручју изучавања приватног живота у реалистичкој прози и њеним медијским оквирима (књижевна штампа). Такође су предмет истраживања били наративни свјетови реалистичке прозе (нпр. град као важна тема ове епохе) и прозе с граничних фаза раздобља (романтизам – реализам, реализам – модерна). На реализам се такође гледало из искустава 20. вијека и из европског контекста (компаративна истраживања).

Значајан учинак на пројекту чине истраживања поетике појединих писаца (Игњатовић, Глишић, Лазаревић, Матавуљ, Сремац, Тодоровић, Веселиновић, Домановић, В. Илић, гранична подручја модерне и реализма – нпр. Бора Станковић, Иво Ђипико): објављене су монографије, зборници радова са симпозијума или посебне студије. Нпр. на симпозијуму о Ј. Веселиновићу (*Књижевна историја*, Институт за књижевност и уметност) учествовало је седам референата нашег научног скупа, или на симпозијуму о Глишићу и Домановићу (у организацији САНУ) – осам референата с нашег пројекта. Такође је више чланова пројекта приредило књиге за Антологијску едицију српске књижевности Матице српске (С. Милосављевић Милић, Д. Вукићевић, Г. Максимовић, Т. Поповић, Д. Иванић, Г. Максимовић). Нема сумње да су ови радови дали поетици српске књижевности епохе реализма и њених најважнијих писаца нову конфигурацију.

2.

Главни изазов претензијама на општост, у истраживањима историјске поетике, долази од посебности сваког дјела и од настојања да се оно повеже с мноштвом других

дјела једне епохе (једног жанра, чак и једног писца, какви су, нпр., Матавуљ или Нушић). Заправо се мора бити јако скептичан према идеји о хомогеној поетици сваког писца, камоли поетици епохе или жанра. Опус Б. Нушић, нпр., иза себе оквирно има аутора огромног жанровског распона: поетика комедије, приповијетке, фељтона, друштвене драме, трагедије, аутобиографије, а да не говоримо о поетици поступака, тропа и фигура (пародија, травестија, пастиш, иронија...). Фуко је давно указивао на разбијеност дискурса, проблематичност конструкција као што је епоха, уопште – сумњао је у постојање *средњиша* епохе (Фуко 1998: 220); та скепса се лако може пренијети и на жанрове као својеврсне књижевне институције, па чак довести у сумњу нашу општу идеју о поетици жанра или поуздану границу жанра свести на тривијално својство као што је обим (роман : приповијетка) или, данас такође тривијализовано – форма излагања (приповиједање у првом лицу, приповиједање у трећем лицу, фокализација).

То је лако уочити на једноставним случајевима. Већа је сродност приповијетке „Једна женидба” Ј. Игњатовића с његовим романима него с приповијеткама Милована Глишића и С. Матавуља. Или је већа сродност Игњатовићеве приповијетке „Манзора и Цемиле” с приповијеткама Ђ. Јакшића и, можда, Л. Костића, него с његовим „реалистичким приповијеткама”. Поетика је дакле поље великих дилема, дијелом и наших произвољних одлука да једном дјелу припишемо својство које је „преносиво” и на друга дјела, занемарујући оно што је не само различито већ разносмјерно. Ако је спорна већ могућност да се утврди поетика једног аутора, какви су тек изгледи да се говори о поетици књижевних дјела једног раздобља?! (Ја сам се усудио пред скоро тридесет година да говорим о поетици прозе српског реализма! Али сам циљао на крупна заједничка својства типова реализма.)

Овим нећу да кажем како се треба одрећи наде у оправданост историјскопоетичких истраживања. Све је поузданија извјесност да се дође до прихватљивих резултата с појачавањем временске дистанце између истраживача и корпуса дјела, те се јасније виде и лакше издвајају поновљива својства у мноштву текстова: што се више удаљавамо од извјесне историјски омеђене праксе, указује се све више њених истоврсних чинилаца – уједначеније изгледају дјела настала у одабраном раздобљу.

Опште је мјесто да у реализму доминира оријентација на садашњост (тадашњост), на привид истинитости приповиједања (текста), на огледало као симбол/метафору дјела у односу на живот, на свједока као гаранцију те (као) истине (или на оног који држи огледало, како би рекао Игњатовић), или на тзв. објективног приповједача, на посматрање свијета, на скупљање података и искуство као подлогу приповједном тексту (живот а не књиге, писало се у критикама тога времена), на информативно-комуникативан стил итд. Додајмо овдје покушај да се поетика епохе сведе на најмањи заједнички именилац – на метонимију (Јакобсон, 1978: 64), односно на тенденцију да се књижевна „истина” реалистичке прозе тумачи метонимично, што је заправо пречица ка типичности и типичном.

Све се ово може прихватити ако се траже црте које потврђују реалистичност дјела једне епохе (раздобља). У истом том периоду (раздобљу), међутим, настају и дјела која својевољно спајају реално-постојеће и имагинативно (причања о фантастичним догађајима; мистика; настрано; чудно). Спајање фантастичног, па чудног и неочекиваног са свакодневним је можда средишња црта поетике књижевног реализма, ако идемо од једног до другог значајног дјела. Најчешће су то жанровски распони од трагичног до идиличног и комичног, постављени у прозу која приповиједа о обичном животу, везана за различите слојеве сав-

ременог друштва (сељани, чиновници, трговци, занатлије, грађани, војници, ђаци, студенти, наставници, љекари, свештеници, калуђери...). Ти стари жанровски атрибути (трагично, идилично...) у реализму су добили социјалне и регионалне допуне или одредбе (приповијетка „са села”, „из народног живота”, „из учитељског живота”, „са острва”, „из београдског живота”, итд.); просјечно-свакодневно се отвара према трагичном, идиличном и комичном као елементима цјелине, те се с правом може говорити о баладним (нпр. „Поварета” С. Матавуља), идиличним (низ приповиједака Ј. Веселиновића) и другим врстама у класичним реторичким регистрима жанрова.

3.

Са становишта историјске поетике може се назначити како се од идеје о реалистичности и од раних примјера реалистичке прозе у српској књижевности (60-их/70-их година 19. вијека), реализам устаљивао као својство поетике новог раздобља. Понекад је то дјеловало, са становишта романтичара, као резигнантно помирење с чињеницом да је поезија изгубила углед и значај који је имала у друштву (Змај, поводом прославе своје 25-годишњице пјевања).

Реалистичност се пробијала везивањем основне теме (нпр. љубавне, херојске, детективске) за савремено-историјско, нпр. за српско-мађарски сукоб 1848/49: Јован Суботић, Богобој Атанацковић, Бранко Радичевић, Јаков Игњатовић. Причање о знаменитом (често трагичном и патетичном) као о савременом искуству било је својеврсно спајање романтичног са реалистичким. Ипак је посебан, најјачи извор реалистичности био хумор, и то у свим жанровима, већ од Стерије (или ако хоћемо да идемо даље – од Доситеја Обрадовића) у драми (комедије) и прози (*Ро-*

ман без романа, Милобруке). Иако још пуна клишетираних обрта, нова проза овог типа, од 50-их година 19. вијека, живи од говорне ријечи, вица, шаливе приче, лакрдије, пародије.

Међу главним тежиштима у настајању српског реализма издваја се уз необичан лик (портрет/тип претворен у причу, „Људи старог кова” Милорад Поповић Шапчанин) и необичан догађај (случај уобличен као прича, „чудо” како би рекао Матавуљ) у прози свих реалиста: панорама прилика у једном мјесту, приповиједања о догађајима у прошлости. Оно што је Матавуљ формулисао као могући идеал приче, „навртај” (калем) обичног на необично, у основи се може узети као опште начело, којим се потврђује значај посебног, изузетног у естетској концепцији приче/приповијетке. За реалисте је велик изазов био да се то просјечно-свакодневно пренесе у естетски функционално, те да одговара и умјетности и животу/стварности. „Предмет за причу” (наслов једне Матавуљеве приповијетке) траје током цијеле епохе као етикета ових настојања, гдје се прича (прича других) очитује као *лаж*, а права прича (текст дјела) као преплет вишеструких перспектива лика, причаоца и приче. С поетиком реализма иде вјештина да се фантастично, традицијско (фолклорно), предочи као истинито: техника приповиједања, глас приповједача (свједока, старих причања и сл.) Или градња жанрова/врста сагласних основним поставкама поетике реализма (слика, путничка приповијетка нпр.), гдје се претпоставља реалистичност основне потке. К томе можемо додати да су жанровске границе реалистичке прозе и иначе биле неодређене.

На поетику српског реализма може се гледати с обзиром на ставове (експлицитна поетика), на оствареност поетичких чинилаца у дјелима (иманентна/имплицитна поетика) и на научно виђење ових ствари (дескриптивна и

историјска поетика). Извори тих ставова су у дјелима критичара, писаца, историчара и теоретичара књижевности. Драгана Вукићевић је у својој магистарској тези (*Поетика читања*) обухватила српску критику епохе реализма у основи се држећи поетичких, односно књижевнотеоријских категорија. Те категорије су незаобилазне, готово бих рекао панисторијске, а могу се допуњавати уласком нових научних појмова, који су нахрупили са формализмом, структурализмом, деконструкцијом, новим историзмом или са когнитивном наратологијом. Разумије се да се претпоставља извјесна лабилност, и да се тек постепено ишло ка чвршћим терминима.

4.

Ако бисмо тражили прве примјере изричитих ставова и иманентне остварености спонтане реалистичности у новој српској књижевности, они су у аутобиографском приповиједању Доситеја Обрадовића, његове поетике „приче из живота” или „приче о животу” (кад наводи о чему радо људи приповиједају: дјетињство, школа, бродоломи, битке). Овдје ћемо поћи од реакција књижевне критике на фикционална дјела и на учешће стварности у грађи или структури тих дјела. Прве такве реакције на дјела с грађом „из живота” тичу се Ј. С. Поповића. Константин Богдановић је у критици „На Злу жењу г. Јоана С. Поповића” употребио средишње категорије поетике реализма: дјело иде „трагом практическог живота“; оно „черте живота... као у чистом огледалу, верно изражава” (*Почеци српске књ. критике*, 208; текст је писан 1839); касније ће се овакви ставови поновити у приказима дјела Ј. Игњатовића; категорије *живош* и *огледало* су прве које су на трагу будућег правца, стила и будуће поетике; појавиће се такође кла-

сичне категорије као што је *карактер* (поново Богдановић у приказу Стејићевих *Забава*, а прије њега Вук у критици концепције јунака Милована Видаковића), што ће опстати или ће алтернирати током епохе са појмом *лик*.

Сличних реакција има у коментарима савремених европских литература или појединих аутора, уколико се говори о елементима реалистичности. Нпр. Теодор Павловић (ЛМС, 13/2, 1839, 121-122) у чланку о руској новелистици почиње од Пушкина и истиче прост поетички начин, познавање нарави и обичаја, природност описивања, „без вештачког китења” итд. Нешто касније ће, приказујући пјесме Јована Суботића, истаћи да „данашњи свет тражи голу истину и суштност” (СНЛ, 11/35, 1846, 234-236). Најзначајнији текст те врсте објављен је у *Војвођанки*, 1851 (бр. 40, стр. 159), с потписом Ш. То је рецензија Атанацковићевог романа *Два цдола* (в. В. Милинчевић, *На раскришћу епоха*, 199-200), гдје се тврди: „Добар роман **верно** је и глатко **огледало** домаћег и друштвеног **живота** једног народа, а и јавног толико, колико је овај са домаћим смешан, у њега засеца и из њега извире. Б. Атанацковић черте оваког живота српског добро погађа; у штилу и изводу могла би поднети мања пластичност описивања (? – да то не значи патетичност!? Д. И.) а карактери требали би каткад више **психолођичког** оснивања, или **психолођичке свезе између њи и њиове радње, између узрока и последица**. Међутим, надати се, да ће овакове погрешке друге части романа вешто поправити, и зато ћемо коначну пресуду до онда оставити; у овом је пак делу: ствар вешто из средине започета, после свршетак с правим почетком састављен, вкус леп, штил лак, углађен, искићен и пун округлости и тона лепе конверзације.“

У критици 60-их година појавиће се девизе које су срж поетике реалистичке прозе. Једна од њих је „описивати а не исказивати“; или одбацивање формалистичких,

класицистичких категорија у критикама С. Марковића (и Љ. Каравелова претходно): поетичке категорије школске теорије књижевности се одбацују или изругују: имплицитно (и експлицитно) негира се њихова нормативна вриједност (фабула, заплет...), односно њихов смисао у новом поимању природе и улоге књижевности: како поједине категорије или чиниоци утичу на функцију, уз отворено питање каква је функција (социјална, родољубива, религиозна, васпитна, просвјетителска) и како је у ткиво текста уграђена **тенденција**.

5.

Као што се зна, текстови су (за читаоца) завршене, стабилне цјелине, састављене од непромјенљивог, коначног броја знакова (слова, ријечи, реченица). Не рачунамо текстолошке експертизе или текстолошке спорове око стања неког текста. Само је аутору дато да мијења устројство свог текста (генеза, редакције и сл.). За аутора, текст је отворен за нови смисао колико му се год пута врати или му даде нову обраду. За њега је то материјал подложен новом смислу. Са становишта историјске (и дескриптивне) поетике, то све је много сложеније. Нове теорије и методологије проучавања уносе нове поетичке категорије, налазећи потврду за своје тезе у тим „окончаним” текстовима. Тиме поетика једног текста (епохе такође) стиче дијахрону динамику „отвореног дјела”: серија окончаних текстова улази у интерпретативно неокончан низ. Осим тога, с протоком времена, гомила се поетички (и семантички) редувантатан материјал за један тип анализе и за један тип читалаца. Рецимо, одбацује се опис као скуп информација, идентификација, а бира се у њему само оно што је експресивно, симболично, алегорично (уопште:

пренесено), естетски функционално. Изражена, препознатљива тенденција се прихвата или одбацује. Нестаје момент актуализације (побуђивање читаоца на дјеловање, глас протеста против одређених социјалних прилика), односно актуелне функције дјела: та функција уступа естетским функцијама (Игњатовићеви романи, Глишићеве приповијетке, Лазаревићева *Све ће њо народ њозлашћити*, *Горски цар* итд.), које су „надвремене”, „свевремене”, док и оне не потону у море редунације, као што је за реалисте потонула романтичарска патетика и романтичарски тип сликовитости. Подсјетићу вас на Матошеву реченицу о Лазаревићевим приповијеткама: „Да није *Швабице* и *Вершера*, *Вешар* би био најслабија од приповедака.” (Матош, 1973: 171) А данас су *Швабица* и *Вешар* у врху вриједности Лазаревићевих приповиједака.

Међутим, ако овај слој филолошких и историјских „редунданци” искључимо, остаје динамика текста зависна од методолошко-теоријских захтјева. Већ од њемачке морфолошке школе и руских формалиста текст постаје скуп односа унутарњих облика и поступака. Поетика дјела се тражи у техникама, поступцима, облицима, потом у структури и актантима, не у мислима. Или у периодизацијским или жанровским атрибутима: нешто бива добро ако наговјештава симболизам или ако из аутобиографије прелази у роман! Ако прегледамо само литературу, нпр. о Јакову Игњатовићу, уочићемо интересовања за облике (љубавна преписка, усмена традиција), прозни ритам, жанровске аспекте, аспекте коментара, типове фигура... Поетика појединачног дјела и опуса не састоји се више из тема, мотива, садржине, еквиваленције између стварности и дјела (дјело као одраз, слика свијета). Реалистичност је уступила мјесто техници, структури, форми...

Посебан је изазов уклапање поетике епохе, ауторског опуса, појединачног дјела у извјестан методолошко-тео-

ријски (позитивистички, морфолошки, формалистички, структуралистички, рецепцијски) оквир. Смјена методолошких оријентација у 20. вијеку је била тако брза да ниједна школа није успјела да овлада цјелином било које епохе, поготово не њеном поетиком. То није само последица слабости методологије, већ несводљивости књижевних дјела на поетичке схеме. Само на примјеру једног дјела, узмимо Лазаревићеву *Школску икону*, тумач ће се суочити с промјенљивошћу неких важних категорија, као што су приповиједање, стил, мотивација. Поетика настоји да означи сталне чиниоце, а појединачно дјело их изневјерава или спаја с другим чиниоцима. У поменутој Лазаревићевој приповиједи нема ни стабилне или сталне тачке гледишта (перспективе приповиједања), ни лика приповједача, ни устаљеног или повезаног приповједачког/дескриптивног стила. Категорије реалистичности су, наравно, и надаље остале у текстовима, само престају бити предмет пажње. Рекло би се да се подразумевају и истовремено пренебрегавају, или се подводе новим контекстима. Што смо поменули у Лазаревићевој приповиједи дјелује као мозаик поступака уоквирен насловом, који постаје симбол или посредник основне идеје.

Главно питање је, међутим, како то појединачно-случајно-изоловано укључити у опште. Односно, који се чинилац изоловано-појединачног уклапа у опште. И чему ћемо дати атрибут општости: приповједачу, језику, теми, стилу, идејама (тенденцијама), ликовима, композицији... Тако ми се чини да у глобалној поетици раздобља (епохе) непрестано морамо спајати диференцирање и унифицирање, или у оном што је различито тражити сродно, заједничко. Ниједан од поступака у овој „раздешеној” Лазаревићевој приповиједи (*Школска икона*) није изван поетике реализма, а како су заједно, они изневјеравају кохерентност реалистичког типа приповиједања и приче.

Зато се можемо питати има ли рјешења, како се може приближити циљу, тј. опису поетике раздобља/периода? Чини ми се да је најсврсисходније остати на парцијалним поетичким темама. Чак се и релативно хомогени и обимом мали опуси не дају објединити. Узмимо најједноставнији или најпознатији примјер, дјело Л. Лазаревића: оно се рашчлањује тематски, стилски, генетички, идејно као цјелина, да не узимамо већ поменуто рашчлањеност и „раздешеност” његових приповиједака понаособ. Поетичко јединство је заправо сводљиво **само** на ауторство Л. Лазаревића, а то **само** би могло бити **све**. Пут је да се издвоји што је поновљиво и да се утврди контекст, у споју или вези дескриптивне и историјске поетике. Мијене укуса и методологија не би требало да одврате од аналитичке процјене стања ствари, тако да коначан исход не буде „ка поетици српског реализма” (како смо Драгана Вукићевић и ја дали наслов својој књизи о српском реализму) већ **поетика српског реализма**.

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић 1839 Константин Богдановић: На „Злу жену г. Јоана С. Поповића”, ЛМС, 1839, књ. 46, стр. 108 – 190; у: *Почеци српске књ. кришике*, Београд – Н. Сад, 1979.
- Вукићевић 1998 Драгана Вукићевић: *Поетика читања*: критика прозе 1868 – 1901, Београд (лат.)
- Иванић – Вукићевић 2007 Душан Иванић; Драгана Вукићевић: *Ка поетици српског реализма*, Београд.
- Јакобсон 1978 Роман Јакобсон: *Огледи из поетике*, прев., Београд.
- Матош 1973 Антун Густав Матош: *Сабрана дјела*, 8, Загреб. (лат.)
- Милинчевић 1980 Васо Милинчевић: *На раскрићу епоха*, Београд.

- Павловић 1846 Теодор Павловић: Србска стихотворенија Јоана Суботића//СНЛ, 11/35, 1846, 235-236.
- Павловић 1839 Теодор Павловић: Најновије славенско књижество//ЛМС, 13/2, 1839 (47), 121-122.
- Рикер 2010 Пол Рикер: О тумачењу: Оглед о Фројду, прев. Р. Кордић, Београд. (лат.)
- Фуко 1998 Мишел Фуко.: Археологија знања, прев. М. Козомара, Београд.
- Ш.: у Бечу, 10. маја *Војвођанка*, 1851, бр. 40, стр. 159.

Dušan Ivanić

ÜBER DAS PROJEKT
„POETIK DES SERBISCHEN REALISMUS“

Zusammenfassung

Der Beitrag fasst die Ergebnisse der Projektarbeit seit der Gründung 2011 bis 2017 in Bezug auf die Hauptstudiengebiete der Poetik des serbischen Realismus zusammen. Der Autor ist der Ansicht, dass die Poetik einer Periode (nicht nur des Realismus) überwiegend teilweise identifiziert / beschrieben werden kann. Erzähler, Sprache, Thema, Stil, Idee (Tendenz), Charaktere, Motivation, Komposition usw. und dass diese Kategorien ständig in einen diachronen und synchronen Plan umgewandelt werden. Die Poetik versucht, die konstanten Faktoren zu bestimmen, und die einzelnen Arbeiten geben sie frei oder aktivieren sie auf neue Weise. Neue methodologische Orientierungen verschieben auch poetische Punkte (Kategorien), und statt älterer Orientierungen zu Themen, Motiven, Inhalten, Gleichwertigkeit zwischen Realität und Dichterwerk betrachten sie Techniken, Struktur, Form oder kognitive Aspekte der Erzählung.

Schlüsselwörter: Projekt, Poetik, serbischer Realismus.